

Učitel matematiky

František Nušl
Dílo mistrů

Učitel matematiky, Vol. 4 (1996), No. 2, 121–124

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/151460>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1996

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

DÍLO MISTRŮ

FRANTIŠEK NUŠL

Narodil jsem se v Jindřichově Hradci. Otec byl klempířem. Bydleli jsme v přízemí malého domku. V předu do ulice byl prodejní krám, hned za ním jediná naše obývací místnost, do níž vnikalo něco světla z krámu zasklenými dveřmi a společným oknem. Ve východní stěně byla dvě okna, jimiž bylo viděti do úzké uličky na protější velikou, jednotvárnou stěnu starého svatojanského kostela. Ostatní dvě stěny byly bez oken. Zde jsme si s bratrem hráli, panáčky lepili a všechny dětské nemoci prodělali. Sem nikdy slunce nesvítilo. Odtud se zasklenými dveřmi vcházelo do malé, temné kuchynky a dalšími zasklenými dveřmi do dílny, jejíž jediné okno se otevíralo na malý dvorek, k jihu. Všecky jmenované místnosti i dvorek byly v jedné řadě za sebou. Rodiče tu prožili téměř celý svůj život. Ale my děti, když jsme jen trochu povyroستly a škola začala, žili jsme více venku, kolem zahrad, v polích a u rybníka. Já jsem se velmi rád domu vracel, a zvláště dílna poutala moji pozornost. Tam bylo vždy něco nového k vidění a k přemýšlení. V sobotu se uklízelo a učedník políroval na lípovém prkně, na mokré vrstvičce vídeňského vápna všecka ocelová kladiva, až se leskla jako stříbro. Měli jsme těch kladiv na tepané práce tři řady, rozmanitých tvarů, rovných, vypuklých, válcových, polokulatých, menších a větších, a když sluníčko do dílny zasvítilo, byla to radost, jak se v nich celá dílna zrcadlila.

S tepanými pracemi se tatínek zvláště rád pochlubil. Vždyť také na všech Hradeckých krajinských výstavách byly právě tyto jeho práce vynikajícími cenami odměněny. Kdysi se v dílně začalo pracovat na tepaných mosazných nástěnných svícnech pro zámeckou vrchnost. Jedinou výzdobou svícňů byly krásně ohybané akantové listy. Chtěl jsem vidět, jak to budou v dílně dělat. První tovaryš se potutelně usmál a řekl: „Františku, tak se podíval, jak budou tou vodou zprohybány“. I šel jsem k tatínkovi na poradu: „Tatínku, proč se ty listy, co Jarolím dělá, v horké vodě prohybají?“ Tatínek

mi nerozuměl a šel se zeptat Jarolíma. Co si povídali, nevím, ale druhého dne ráno, když jsem přišel do dílny, vytahoval Jarolím kleštěma z ohně nový svazeček rozpálených listů a hodil ho rychle do vody, až se to v ní vařilo — a vykládal, že tím ten mosazný plech změkne tak, že se pak dá krásně tepat a ohybat. A od té doby na cokoli jsem se v dílně zeptal, všechno mi podrobně vysvětlili, a co jsem sám mohl udělat, pomohli — až se mi to podařilo.

Uprostřed dílny byla v zimě v létě letovací kamínka s rozpáleným dřevěným uhlím. Nádobí z bílého — cínovaného plechu musilo být pěkně k letování připraveno, nebo jak se dílensky říkalo: připisováno, aby cín dobře zatékal a utěsnil dokonale každou škvíru. V létě se na dvorečku falcovaly černé plechy na krytí střech a sbíjely se vykřýře. V dílně se letovaly bílé odkapní trouby a jednou také veliká věžní bán — větší než já! I divil jsem se: vždyť je to tak maličká koule na „naší věži“ — jak jsme říkali věži svatojanského kostela nad námi — od níž měl otec klíče a tovaryši občas zvonili při větších pohřbech oběma jejími zvony. Tatínek se té mé poznámce o „maličké kouli“ smál a pravil že se naopak bojí, aby ta veliká koule z dílny nebyla na věži příliš malá. Ptal se Jarolíma zda dobře měřil výšku věže. Já jsem to tehdá nechápal. Ta bán byla objednána pro blízkou obec a já jsem ji už neviděl, když ji na vrchol věže vytáhli. Ale když se po několika letech opravovaly bán a kříž „naší věže“, byla celá klukovská obec při tom. Několikrát jsme přišli pozdě do školy, ale všechno jsme postupně viděli. Nejprve jak dělali nahoře lešení, jak uvolňovali kříž s bání a jak je pak po provazech pomalu spouštěli dolu. To bylo divení! Bán a kříž byly pořád větší a větší a na konec se nevešly do našich domovních dveří!

Když jsme byli s bratrem již v prvních třídách gymnasia, vyprávěl otec, že je po Hradci tolik starých památek na mistrovské cechy, že už se začíná jednat o to, aby bylo v Hradci založeno museum, aby se ty všechny drahocenné památky zachovaly. Vyprávěl, jak se vyžadovalo od každého nastávajícího mistra, aby předložil mistrovské dílo, jež pak staří cechovní mistři přijímali a schvalovali nebo vraceli. Domlouval nám, abychom se jen hodně učili a dokládal svým způsobem něco tomu podobného, jako když Vám

dnes řeknu, že v tatínkově dílně jsem poprvé pocítil, jaká je to veliká radost, když je člověk mladý a zdráv a umí svým kladivem vládnout.

Bohužel jsem tatínka brzy potom moc zarmoutil, přinesl jsem konečné terciánské vysvědčení s nedostatečnou z řečtiny. Ale můj tehdejší profesor matematiky Dr. Ed. Schöbl tatínka potěšil: „Nic si z toho nedělejte, vždyť dlouho stonal a ode mne má výbornou.“ O prázdninách jsem se musil privátně učit řečtině a to tak pomohlo, že jsem dostal hned v příštím běhu z řečtiny chvalitebnou a přinesl jsem vysvědčení s vyznamenáním. Ale nejen to, z matematiky jsem začal řešit úlohy v Časopise Jednoty českých matematiků a fyziků a tatínek ukazoval mamince, že je moje jméno opravdu v tom časopise vytištěno mezi řešiteli.

Když dnes si na ty doby vzpomínám, vidím jasně, že tehdá to propadnutí bylo mým velikým štěstím. Dostal jsem se rázem mezi nejlepší žáky třídy a získal jsem pro svou výchovu dvakrát tolik vzácných spolužáků než ti, kteří si popřáli tercii jen jednou.

A toto spolužití vyvrcholilo, když se nás několik začalo scházeti pod ochrannými křídly paní Špírkové, matky našeho nejlepšího filologa, spolužáka Špírka. On opravoval a vysvětloval každé pensum latinské a řecké, já jsem vykládal matematiku a fyziku, a po práci jsme si zazpívali. S počátku jen národní písně, pak ale i kvarteta, jichž jsme na konec měli rozepsáno nebo nakoupeno jako malý zpěvácký spolek. To byla taková pravá Sturm und Drang Periode, jak nám o ní živě vyprávěl profesor Heš, když vykládal o německých spisovatelích. Zbrázdili jsme celý rybník na lodičkách, plovali jsme „až ke druhému břehu“, v zimě sánkovali a bruslili — a večer, po západu Slunce, bývalo nejkrásněji na náměstí. Chodívali jsme po některém „nejdelším“ chodníku dva nebo tři dlouho sem a tam a horlili, dělali plány a velmi často filosofovali. Tyto hovory byly nejdůležitější tehdá, když nad debatujícími vyčnívala milá, krásná, junácká postava nebožtíka Vladimíra Fáčka.

Roku 88. jsme maturovali — příštím rokem tomu bude padesát let! Mne i Špírka ty pravidelné starosti o srozumitelný školský výklad a lákavý příklad několika typických profesorů, jež jsme zvláště měli rádi, téměř jednoznačně předurčily pro povolání učitelské.

Zdá se mi nemožným, že bych byl mohl chtít něco jiného. V Praze prošel jsem ještě přísnou školou přítele Petra, pětinasobnou školou přátel z Pentagonu a po zkouškách dostal jsem vysvědčení, že jsem schopen učit na středních školách. A učil jsem. Vzpomínal jsem při tom na tatínka. Měl jsem kladivo ne příliš těžké a ne příliš lehké a uměl jsem jím vládnout. Ale neformoval jsem plechy, nýbrž živé mladé bytosti, a těm to v očích zářilo když pochopily.

Ale co kozel nechtěl! V Hradci Králové jsme se sešli dva bývalí terciáni z Jindřichova Hradce — z mé první tercie. Oba bývalí asistenti profesora Strouhala, oba profesoři matematiky a fyziky: Dr. Bohuslav Mašek na gymnasiu a já na reálce. Zanedbávaná věda se v nás ozvala, a hlásila se o svá práva. V gymnasijních fyzikálních sbírkách byl krásný, originální anglický lodní sextant. Konali jsme s ním astronomická měření a mně napadlo, že by se ten sextant dal nahradit jednodušším a pohodlnějším strojem. Za nedlouho jsem udělal první dřevěný model — a výsledky měření byly mnohem přesnější než sextantem. Byly uveřejněny v Rozpravách České Akademie, která mi také povolila podporu na dokonalejší mechanická řešení stroje. Tak jsem se dostal se svým nedokonalým modelem k továrníku Josefu Janu Fričovi na Vinohrady, a Frič mne zavedl do své dílny. Vzpomínky na tatínkovu dílnu ožily a přehlušily všechna ostatní lákadla. Kladivo, jež jsme potřebovali, bylo však pro mne příliš těžké, ale bylo také pro Friče příliš těžké. A tak jsem se stal Fričovým spolupracovníkem.

Když pak brzo potom Frič zakládal nynější hvězdárnu Žalov v Ondřejově, přišel také věrný přítel Mašek na pomoc a za spolupráce všech nás tří se začínala vědecká práce, jež byla korunována letošním úspěchem na pařížské výstavě.

Ideál tatínkův — dílo starých cechovních mistrů — byl všeho toho mého zápolení vedoucí hvězdou.